

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ
TÉZISFÜZET

MAKROSZKÓP ALATT PAKS II VITÁJA:
ARGUMENTATÍV STRATÉGIÁK ÉS KOALÍCIÓK
AZ ATOMENERGIA DISKURZUSÁBAN

EGRES DOROTTYA

2021

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Doktori Disszertáció

Egres Dorottya

**Makroszkóp alatt Paks II vitája:
Argumentatív stratégiák és koalíciók
az atomenergia diskurzusában**

DOI: 10.15476/ELTE.2021.121

Filozófiatudományi Doktori Iskola:

Prof. Dr. Ullmann Tamás DSc, egyetemi tanár a Doktori Iskola vezetője

Etika és politikai filozófiai program

Prof. Dr. Olay Csaba DSc, egyetemi tanár, a Program vezetője

Bizottság:

A bizottság elnöke: Dr. Margitay Tihamér Csc, egyetemi tanár

Belső opponens: Dr. Forrai Gábor DSc, egyetemi tanár

Külső opponens: Dr. Sarlós Gábor PhD, egyetemi docens

A bizottság titkára: Dr. Jász Borbála PhD, egyetemi tanársegéd

A bizottság tagja: Dr. Lakatos Zoltán PhD, egyetemi adjunktus

Témavezető:

Dr. Zemplén Gábor Áron PhD, egyetemi tanár

Budapest, 2021

Tartalmi összefoglaló:

Disszertációmban egy olyan megközelítéssel élek, mely Paks II, illetve Magyarország nukleáris kapacitásfenntartásának konfliktusát egyszerre értelmezi argumentatívként, polilogikusként és deliberatívként. Ez azt jelenti, hogy Paks II konfliktusára úgy tekintek, mint egy többszereplős politikai vitára, melyben a vitapartnerek eltérő álláspontjaikat érvekkel igazolják, és melyben a szereplők döntően az állampolgárok meggyőzésére törekcszenek. Tekintettel a paksi bővítés vitájának időben elhúzódó, térben nehezen lokalizálható és polilogikus jellegére, a disszertáció egy *makroszkópot* ad. A makroszkóp kifejezése egy szimbolikus eszközt takar, mely a végtelenül apró dolgokat vizsgálni képes mikroszkóp, valamint a végtelenül hatalmas dolgokat vizsgálni képes teleszkóp analógiájára született. Szimbolikus, hiszen nem egy valós tárgy, hanem változatos diszciplínákban alkalmazott módszerek és eszközök összessége, egy új típusú látásmód (Odum 1971; de Rosnay 1979). Egy makroszkopikus vizsgálattal egyszerre írható le a vita részletei és azok szintézise, a vitában fellelhető mintázatok és trendek (Musi and Aakhus 2018). Tehát amíg a mikroszkóp az atomok világát képes feltárni előttünk, a disszertációmban felépített makroszkóppal az atomenergia magyarországi vitája, illetve Paks II konfliktusa térképezhető fel. Disszertációm makroszkópja három részből épül fel, mely részeket az egyes fejezetekben fejtem ki.

1. Stratégiai manőverezés Paks II polilógusában

A disszertáció bevezetőjét követő első fejezet a *Journal of Argumentation in Context* és a *Médiakutató* című folyóiratokban megjelent publikációim alapján készült (Egres 2020a; 2021). Ebben a részben a paksi atomerőmű bővítéséről szóló vita politikai, környezetvédő és szakértő szervezeteinek stratégiai manőverezését és argumentatív stratégiáit vizsgálom. A disszertáció első kutatási kérdése a következő:

Hogyan elemezhető a stratégiai manőverezés három aspektusa (topikus potenciál, hallgatói elvárások, prezentációs eszközök) az időben elhúzódó és térben nehezen lokalizálható Paks II polilógusában?

A „Stratégiai manőverezés Paks II polilógusában” című fejezetben a pragmadialektika kiterjesztett elméletének, a stratégiai manőverezésnek egy olyan konceptuális kiterjesztését mutatom be, amely alkalmassá teheti azt az időben elhúzódó, térben nehezen lokalizálható és polilogikus nyilvános vitaszituációk elemzésére. A stratégiai manőverezés első aspektusának,

a topikus potenciálnak a megállapítására Magyarország Kormánya, az LMP, a Greenpeace Magyarország és az Energiaklub Szakpolitikai Intézet hivatalos honlapjain, 2009 és 2017 között a bővítés témájában megjelent cikkeket elemzem, külön figyelmet szentelve a vita 2014-es fordulópontjának. Egyrészt megnevezem a cikkekben azonosított érvek leggyakoribb témaköreit, másrészt a témakörökön belül tipizálom az érveket. Az így létrehozott témakörök és érvek katalógusa jelentheti a vita topikus potenciálját. Az imént felsorolt szereplők online diskurzusában elvégzem a témakörök és az érvek gyakoriságának elemzését, melyek a szereplők topikus választására és ügyére (*case*) mutatnak rá. Az ügy a pozícióból (például legyen vagy ne legyen Paks II) és az azt alátámasztó érvekből épül fel (Lewiński 2013, 166). A topikus potenciál és topikus választás elemzését követően áttérek a stratégiai manőverezés második aspektusára, a hallgatói elvárásokra. Azt állítom, hogy a Magyarországon, a bővítés témájában készített közvélemény-kutatások a deliberatív vitaszituáció közönségének, vagyis az állampolgárok attitűdjéről ad képet, így segítségre lehet a hallgatói elvárások azonosításában. Sorra veszem a 2009 és 2017 között készített felméréseket és eredményeiket, majd megállapítom, hogyan változik Paks II támogatottsága és elutasítása, illetve milyen témakörök, érvek érdeklik leginkább a válaszadókat. A stratégiai manőverezés harmadik aspektusának, a prezentációs eszközöknek a vizsgálata során két szempontra fókuszálok: a polilógus hosszú távú jellege miatt az érvek ismétlődésére, valamint a kérdés tudományos-technológiai jellege okán a biztonságtechnikai és környezetvédelemmel kapcsolatos érvek kifejtettségére, részletezettségére. Paks II elhúzódó vitájában az érvek ismétlése, valamint a laikusok számára nehezebben értelmezhető témakörökön belüli érvek kifejtése, részletezése hatásos argumentációt eredményez a heterogén közönség egyes tagjai számára, tehát alkalmas a meggyőzésükre. A stratégiai manőverezés három aspektusának tárgyalását követően azok illeszkedését elemzem az egyes szereplők diskurzusában, valamint kifejtem, hogyan marad el a környezetvédelmi agendával rendelkező szervezetek argumentatív stratégiájának sikeressége a kormány argumentatív stratégiájának sikeressége mögött.

2. Virtuális és valós vitaterek: A polilógus színterének hatása a vitára

A disszertáció második fejezete az *Információs Társadalom* című folyóiratban megjelent publikációm alapján készült (Egres 2020b). Itt azt vizsgálom, a színtér hogyan befolyásolja a paksi atomerőmű bővítéséről szóló vita lefolyását. A disszertáció második kutatási kérdése a következő:

Hogyan befolyásolják a virtuális és a valós színtér jellegzetességei a paksi atomerőmű bővítéséről szóló deliberáció szereplői közötti kapcsolatokat és a színtéren megjelenő pozíciókat?

A „Virtuális és valós vitaterek: A polilógus színtérének hatása a vitára” című fejezetben összehasonlító elemzést végzek egy időben és térben lokalizálható polilogikus vitaest és a Paks II online deliberációjában releváns szervezetek hivatalos honlapjai között. A polilógus szakirodalmában arról olvashatunk, hogy a szereplők és a pozíciók sokféleségének elemzésére kidolgozott módszertanok után a helyszínek változatossága, illetve a helyszín hatása a vitára jelent további kutatási irányt (Aakhus and Lewiński 2017). 2017. november 11-én került megrendezésre a *Paks II. – az évszázad üzlete, de kinek?* című vitaest, melyen részt vett két kormánypárti és két LMP-s politikus, a Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont főmunkatársa és az MVM Zrt. egykori vezérigazgatója. A disszertáció ezen fejezetében nem kizárólag az előzőleg elemzett négy szereplő (Magyarország Kormánya, LMP, Greenpeace és Energiaklub) tevékenységével hasonlítom össze a vitaestet, hanem a deliberációban egyéb – nemcsak érvelő – tevékenységet folytató szervezetek honlapjai is a vizsgálat részét képezik. A vizsgálatban megjelennek politikai pártok, az atomenergiához köthető ipari vállalatok, kutató- és szakpolitikai intézetek, atompárti és környezetvédő szervezetek, hivatalok és alapítványok. A vitaestet a következő szempontok szerint hasonlítom össze a Paks II vita szereplőinek virtuális térben folytatott implicit diszkussziójával: a vita szereplői hogyan alakítanak ki koalíciókat, hogyan cáfolják egymást, valamint a vitaesten résztvevő személyek és az általuk képviselt szervezetek hivatalos pozíciói hogyan jelennek meg a két színtéren. A szereplők közötti kapcsolatok vizsgálata magában foglalja a honlapok szövegeibe ágyazott hyperlinkek elemzését, melyeken keresztül a szervezeteknek lehetőségük van a vitapartnerek nyilatkozatainak támogatására és kritikájára. A hyperlink-hálózat feltérképezésére és leképezésére az *IssueCrawler* nevű szoftvert veszem igénybe. A szereplők között feltérképezett linkek támogató, kritikus vagy törekvő voltak (Rogers 2010) megállapítása végett a szervezetek honlapjainak kvalitatív elemzését végzem el, mellyel azonosítható a deliberatív vitaszituációban betöltött szerepük és pozíciójuk. Az összehasonlító elemzés a Paks II vitájának online polarizációjára és dichotomizálódására enged következtetni, mely egyaránt vezethető vissza a konkrét virtuális színtér, azaz a hivatalos honlapokon történő online kommunikáció jellegzetességeire, illetve a színtér meghatározó céljára, amely a

vitaesten a pozíciók kritikai felülvizsgálata, a hivatalos honlapok monologikus szövegei esetén pedig az állampolgárok informálása és meggyőzése.

3. Közmeghallgatás vagy „közelhallgatás”? A paksi paktum döntésének legitimitása

A disszertáció harmadik fejezete a *Politikatudományi Szemlében* megjelent publikációm alapján készült (Egres 2020c). Ebben a részben azt vizsgálom, hogy a paksi atomerőmű bővítése mellett és ellen szóló érvek miként értelmezhetők depolitizációs és politizációs kísérletekként, valamint azt, hogy a 2014-es hitelezésről és kivitelezésről hozott döntés legitimitációja milyen szempontból kérdőjeleződött meg. A disszertáció harmadik kutatási kérdése a következő:

Hogyan következnek a Paks II projekt 2014-es döntésének legitimitását megerősítő és megkérdőjelező érvekből a paksi bővítés kérdésének depolitizációs és politizációs kísérletei a különböző hatalmi pozícióban lévő szervezetek esetében?

A „Közmeghallgatás vagy „közelhallgatás”? A paksi paktum döntésének legitimitása” című fejezetben a korábban alkalmazott argumentatív megközelítés mellett politikatudományi szempontok is előtérbe kerülnek. A depolitizáció során megfogalmazódik az eset szakmai kérdésként történő értelmezése, aminek következtében a szakértőkre szűkül a döntésben érintettek köre, ugyanis kizárólag ők képesek kellő hozzáértéssel mérlegelni a rendelkezésre álló opciókat. A politizáció azt jelenti, hogy az esetet olyan politikai és társadalmi kérdésnek állítják be, amelyben a társadalomnak szélesebb körben is legitim megnyilatkozni (Ylönen et al. 2017). A politikatudományban számos kritériuma létezik a döntés legitimitásának, viszont a harmadik fejezetben kizárólag a következő háromra reflektálok: a döntést nem kizárólag egy szűk csoport hozza meg, az érvelések nyilvánosak, a döntés az általa érintettek véleménynyilvánítása és beleegyezése alapján születik. A disszertáció ezen fejezetében Paks II polilógusában a kormány és az LMP érvelésére fókuszálok, illetve a vitának kizárólag a 2014-es kormányközi és államközi egyezmények megkötését követő időszakára, tehát a vizsgálat nem terjed ki a korábban elemzett 2009-2013-ig tartó periódusra. Először a döntés meghozatalának kritériumával kapcsolatban tárgyalom a tender elmaradásáról és a parlamenti vita utólagosságáról szóló érveket. A szerződés januári aláírására azelőtt került sor, minthogy a döntést a parlament megvitatta volna. Másodszor az érvek nyilvánosságának

kritériumával kapcsolatban elemzem az adatok titkosításáról szóló érveket. 2015. év elején az Országgyűlés elfogadta a paksi beruházással kapcsolatos vállalkozói szerződések, műszaki specifikációk, a magyar-oroszmegállapodás részletei és az előkészítő hatástanulmány harminc évre szóló titkosítását. A paksi titoktörvénynek nevezett intézkedés ellen politikai pártok és civil szervezetek fogtak akcióba, és jogi úton próbálták feloldani a dokumentáció titkosítását. Harmadszor a döntés által érintettek véleménynyilvánítási lehetőségével kapcsolatban vizsgálom a társadalom részvételéről és támogatásáról szóló érveket. Az Espooi Egyezmény az atomerőművek bővítésével kapcsolatosan közmeghallgatások lefolytatását írja elő, a projekt ellenzői ugyanakkor ezeket a deliberatív rendezvényeket nem tartják a társadalom megfelelő mértékű bevonásának, és népszavazást indítványoznak. A kitüntetett hatalmi pozícióban lévő állami szerv érvei depolitizációs, míg a gyengébb hatalmi pozícióban lévő zöld párt érvei pedig politizációs kísérletekként elemezhetők, amelyek egymással dialektikai viszonyban értelmezhetők.

Válogatott publikációk a disszertáció témájában:

Egres Dorottya. 2020a. „Stratégiai manőverezés az atomenergia polilógusában.” *Médiakutató* 21, no. 4: 55–68.

Egres Dorottya. 2020b. „Virtuális vitatér: A Paks 2 polilógus hyperlinkhálózatának elemzése.” *Információs Társadalom* 20, no. 1: 50–71.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.XX.2020.1.3>

Egres Dorottya. 2020c. „Depolitizáció és politizáció a paksi bővítés deliberációjában.” *Politikatudományi Szemle* 29, no. 4: 82–102.

<https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2020.4.82>

Egres, Dorottya. 2021. “Strategic Maneuvering in Extended Polylogues.” *Journal of Argumentation in Context* 10, no. 2: 145–170. <https://doi.org/10.1075/jaic.20003.egr>

Egres, Dorottya and Petschner Anna. 2020. “The Paks Pact: *Topoi* in Hungarian Nuclear Energy Discourse.” In *Controversies and Interdisciplinarity. Beyond Disciplinarity Fragmentation for a New Knowledge Model*, edited by Giovanni Scarafile, 29–52. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/cvs.16.02egr>

Petschner, Anna, and Dorottya Egres. 2018. „A Sustainable Solution? Arguments for Nuclear and Renewable Energy in the Hungarian Expansion Debate.” In *Critical Issues in Science, Technology and Society Studies Conference Proceedings of the 17th STS Conference, Graz, May 7–8*, edited by Günter Getzinger, 209–14.

Válogatott bibliográfiai tételek:

- Aakhus, Mark, and Marcin Lewiński. 2017. "Advancing Polylogical Analysis of Large-scale Argumentation: Disagreement Management in the Fracking Controversy." *Argumentation* 31, no. 1: 179–207. <https://doi.org/10.1007/s10503-016-9403-9>
- de Rosnay, Joel. 1979. *The Macroscope: A New World Scientific System*. Translated by Robert Edwards. New York, Hagerstown, San Francisco, London: Harper & Row Publishers.
- Lewiński, Marcin. 2013. "Debating Multiple Positions in Multi-party Online Deliberation. Sides, Positions, and Cases." *Journal of Argumentation in Context* 2, no. 1: 151–77. <https://doi.org/10.1075/jaic.2.1.07lew>
- Musi, Elena, and Mark Aakhus. 2018. "Discovering Argumentative Patterns in Energy Polylogues: A Macroscope for Argument Mining." *Argumentation* 32, no. 3: 397–430. <https://doi.org/10.1007/s10503-017-9441-y>
- Odum, Howard T. 1971. *Environment, Power, and Society*. New York: Wiley.
- Parkinson, John. 2006. *Deliberating in the Real World: Problems of Legitimacy in Deliberative Democracy*. New York: Oxford University Press.
- Rogers, Richard. 2010. "Mapping Web Space with the Issuecrawler." In *Digital Cognitive Technologies: Epistemology and the Knowledge Economy*, edited by Bernard Reber, and Claire Broussard, 89–99. Great Britain and the United States: ISTE Ltd and John Wiley & Sons.
- Sarlós, Gábor. 2014. "Risk and Benefit Perceptions in the Communication Narratives of Nuclear Energy in Hungary." PhD diss., Eötvös Loránd University.
- van Eemeren, Frans. H. 2010. *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse. Extending the Pragma-dialectical Theory of Argumentation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- van Eemeren, Frans. H. 2018. *Argumentation Theory: A Pragma-Dialectical Perspective*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing.
- Ylönen, Marja, Tapio Litmanen, Matti Kojo, and Pirta Lindell. 2017. "The (De)Politicisation of Nuclear Power: The Finnish Discussion after Fukushima." *Public Understanding of Science* 26, no. 3: 260–74. <https://doi.org/10.1177/0963662515613678>